

Protocolul Persan de la Cyrus cel Mare până la Chosroes I

The Persian Protocol from Cyrus The Great to Chosroes I

CZU 341.75: 94[355]

Orest TĂRÎȚĂ,
doctor în științe politice, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

This article takes some key aspects of the Persian protocol and ceremonial during the four historical periods of Persian statality beginning with the year 700 B.C. to the year 651 A. D.

The rule of Cyrus II the Great - the founder of the Persian Empire, who introduced the protocol and ceremonial at his court to rid the Persians of the habits of the barbarian and familiarize them with good manners is considered.

A special place is reserved to the Sassanid period (224 B.C. - 651 A. D.) when the court is managed by the chief of protocol-located on the first place, being followed by the successor to the throne, the head of the regiment of the "immortals" and other dignitaries. The scene of coronation of Sapor I and the hierarchical order of the officials at the court, the meeting with honors of foreign ambassadors and the magnificent exits in the public of the king in order to perpetuate the greatness of the Persian Empire in the interior and in relations with the neighboring countries are described.

Keywords: protocol, ceremony, political power, royal retinue, coronation, reception, dignitary, ambassador.

REZUMAT

În articol se abordează unele aspecte - cheie ale protocolului și ceremonialului persan din timpul celor patru perioade istorice ale statalității persane începând cu anul 700 până la Hristos și finalizând cu anul 651 ale erei creștine.

Prin prisma analizei este trecută domnia lui Cyrus al II-lea cel Mare – fondatorul Imperiului Persan, care a introdus la curtea sa protocolul și ceremonialul pentru a-i debarasa pe persani de obiceiurile barbare și a-i familiariza cu subtilitățile bunelor maniere.

Un spațiu aparte este rezervat perioadei sasanide (224 î. Hr. - 651), când curtea regală este condusă de șeful de protocol, situat pe primul loc la curtea șahișahului, fiind urmat de succesorul la tron, șeful regimentului de „nemuritori” și alte demnități; este descrisă scena încoronării lui Șapur I și ordinea ierarhică a înalților demnitari regali de la curtea sa, primirea cu onoruri a ambasadurilor străine la curte și alaiurile publice ale șahișahului, care urmăreau nu altceva decât să perpetueze măreția Marelui Imperiu, atât în interior, cât și în relațiile cu țările vecine.

Cuvinte-cheie: protocol, ceremonie, putere politică, alai regal, încoronare, recepție, demnitar, ambasador.

Începuturile istoriei și civilizației persane se situează în secolul al IX-lea înainte de Hristos, când în analele asiriene se menționează pentru prima dată apariția triburilor de mezi și perși la frontierele puternicelor regate Asiria și Urartu.

Statalitatea persană este cunoscută mai mult după cele patru perioade: ahemenidă (700-331 î. Hr.), seleucidă (331-164 î. Hr.), arsacidă (171 î. Hr.-223) și sasanidă (224-651), dintre care prima și a patra vor ocupa un loc aparte ca fiind cele mai importante din perioadele antică timpurie și târzie pentru studiul protocolului de la curtea șahișahilor persani.

Investigațiile noastre vor începe cu perioada domniei lui Cyrus II cel Mare (559-529 î. Hr.) care fondează în anul 550 î. Hr. pentru aproape douăsprezece secole Imperiul Persan - mare putere politică și militară a Antichității, acaparând Egiptul, Mesopotamia și Anatolia - centre tradiționale ale imperiilor ce au dominat Orientul Mijlociu timp de două milenii și jumătate.

Cyrus a introdus la curtea sa protocolul, ceremonialul și eticheta căutând să-i obișnuiască pe perși cu manierele bune conduite prin purtarea exemplară de care da dovadă. Istoricul grec Xenofon ne familiarizează în „Cyropedia” cu protocolul și ceremonialul folosit la prima ieșire a lui Cyrus din palat pentru a aduce sacrificii lui Zeus, altor divinități - acțiune destinată să dovedească „prestigiul autorității sale, să încante oamenii de bună-credință, iar în cei răuvoitori să bage frica” [1]. Măreția alaiului, ținuta și strălucirea în care apărea Cyrus a fost atât de impresionantă, încât toată mulțimea adunată cu acest prilej a îngenuncheat în fața lui, lucru nemaîntâlnit până atunci.

Protocolul festivității menționate prevedea participarea în prim-plan a taurilor, rânduiți patru câte patru, destinați să fie sacrificați în cinstea lui Zeus, a cailor care trebuiau să fie jertfiți în cinstea Soarelui, urma apoi un car închinat lui Zeus, la care erau înhă-

mați cai albi cu juguri de aur și împodobiți cu ghirlande, mai apoi venea un al treilea car tras de cai împodobiți în veșminte purpurii, iar în spatele lor mergeau oameni care purtau flacăra într-un vas mare.

Orientalistul rus Vladimir Lukonin afirmă în una din lucrările sale [1] că informații cu privire la protocolul care funcționa la curtea partă se pot obține studiind ordinea stabilită la Edessa de pe timpul „dinastiei abgare», care aparținea „arealului elenistic» al statului part și multe obiceiuri ale ei au constituit nu altceva decât o adaptare a tradițiilor seleucide, păstrându-se nu numai în perioada părților, ci și a sasanizilor. Nobilii se diferențiau după ranguri, unii din ei aveau dreptul să șadă în genunchi, iar alții să stea în picioare în prezența șahului.

Mai mult decât atât, în scrierile parte se specifica că multe titluri ale nobililor de la curtea sasanizilor timpurii, cunoscută prin splendoarea ei în tot Orientul, sunt preluate de la armeni și reprezintă o continuare a obiceiurilor arsachide, unde fiecare nobil avea semnele sale distinctive: tron, pernă, diademă și dreptul la un loc anumit lângă tronul țarului.

Autorul prezentei lucrări este de acord în linii generale cu identitatea normelor protocolare arsachide și a celor sasanide și crede că protocolul avea un caracter unitar pe tot teritoriul fostului Imperiu Persan, luând în considerație și faptul că regii armeni au implementat cu exactitate ceremonialul oficial încă de pe timpul când erau parte componentă a marelui imperiu. Vom specifica că studierea perioadei sasanide continuă să fie una dintre problemele cele mai complicate ale științei orientaliste. „Dificultățile, în opinia lui A. Kolesnikov, se reduc la faptul că până la cucerirea Persiei de către arabi, perșii nu aveau istoriografie fiindcă cronicile de curte constituiau în mod preferențial eposul oficial. Volumul redus de scrieri a fost compensat prin materiale numismatice și mărturisirile izvoarelor străine

din acele timpuri, precum și descrierile arabo-persane de mai târziu” [2]. Prin aceasta se explică și lipsa în mare parte a informațiilor, care reflectă ceremonialul de la curtea regilor sasanizi, acesta fiind descris numai în operele literare persane *Grădina Florilor*, *Privighetorile Persiei*, *Chosroes și pajul său*.

E de accentuat, că în timpul dinastiei primilor sasanizi, curtea era condusă de șeful protocolului, iar în dinastiile sasanide târzii asemenea obligațiuni îi reveneau maestrului de ceremonii. Atât de mare era importanța șefului de protocol încât el era situat pe primul loc la curtea șahinșahului, fiind urmat de succesorul la tron, șeful regimentului de „nemuritori” - garda șahului, șeful gărzii palatului, șeful arsenalului etc.

Va trebui să subliniem că exista și un protocol al femeilor de la Curte. Prima soție a șahinșahului avea titlul de „regină a regi-nelor”. Cu titlul de „doamnă” se desemnau celelalte soții ale șahinșahului și șahilor.

Se va atrage atenția că „scena încoronării lui Șapur I în anul 243 a fost immortalizată în reliefele de roci sasanide din Bișapur”, [3]. Regele apare călare în partea dreaptă întinzând mâna înspre „coroana puterii”, care îi este înmănată de zeul Ahura Mazda, înfățișat călare la stânga. Între rege și zeu este zugrăvită figura ingenuncheată a împăratului roman Filip Arabul, învins în lupte de către sasanizi. Un alt basorelief de piatră a lui Șapur I din Nakși Radjab o înfățișează pe soție - regina reginelor și pe fiii acesteia” [4], ca fiind primii în anturajul șahinșahului, succedați de șahul Sakastanului, locțiitorul șahinșahului, precum și de marele șah armean, Ardașir - șahul Mesenei, comandantul gărzii, și familiile de viță nobilă. „Specificarea persoanelor de pe basorelieful lui Șapur I a fost posibilă datorită semnelor distinctive de pe vestimentația nobililor și curtenilor din suita șahinșahului, permițând să se stabilească cu exactitate ordinea lor ierarhică conform inscripțiilor oficiale”.

Vom preciza că în tabelul cinurilor de la

curtea lui Șapur I primul-ministru ocupa un rol important în ierarhia stabilită, cedând întâietatea numai membrilor familiei regale, locțiitorului șahinșahului, comandantului gărzii și armatei.

Pe măsura întăririi statului sasanid, curtea șahinșahilor devenea tot mai sump-tuoasă. Sub Șapur I numărul demnitarilor depășea 70 de persoane. Se introduc noi funcții la curte: vistiernicul, comisul, organizatorul vânatului regal, paharnicul, scutierul, șeful astrologilor și predicatorilor, temnicerul, șutul regal ș. a. Printre nobili sunt specificați secretarul principal (arhi-gramateios) și supraveghetorul pieței (agoranomus). La consiliile și recepțiile regale, precum și ieșirile festive ale șahinșahilor la vânătoare sau război funcționarii de stat ocupau strict protocolar locurile ce le reveneau în dreapta și în stânga suveranilor în ordinea de la mare la mic.

E relevant faptul că regii sasanizi se numeau în inscripțiile lor oficiale (monede, reliefe) „stăpânul care se închină lui Ahura Mazda și se trage din zei”. Despre faptul că conducătorii sasanizi se considerau zei - „copărtași ai Soarelui și Lunii” [5], ne comunică Ammian Marcellinus, istoric din Evul Mediu, ceremonialul de la curte desfășurându-se sub aureola divinităților cerești.

Cât privește audiențele solemne, acestea aveau loc în secolul VI în Palatul Alb din Ctesiphon (sud-estul Bagdadului), construit în anul 550 de către Chosroes I pe malul stâng al fluviului Tigris. „Tronul, ne informează Clement Huart, era plasat în fundul sălii și, când cortina se ridica, apărea regele îmbrăcat superb, așezat pe tron cu tiara înfrumusețată cu perle și pietre prețioase deasupra capului său, suspendată de un lanț de aur care atârna de plafon, pentru a ușura greutatea ei. Spectacolul era atât de minunat încât cel care-l vedea pentru prima dată cădea fără să vrea în genunchi” [6].

Ambasadorii străini erau primiți cu onoruri deosebite, fiind conduși de un cortegiu

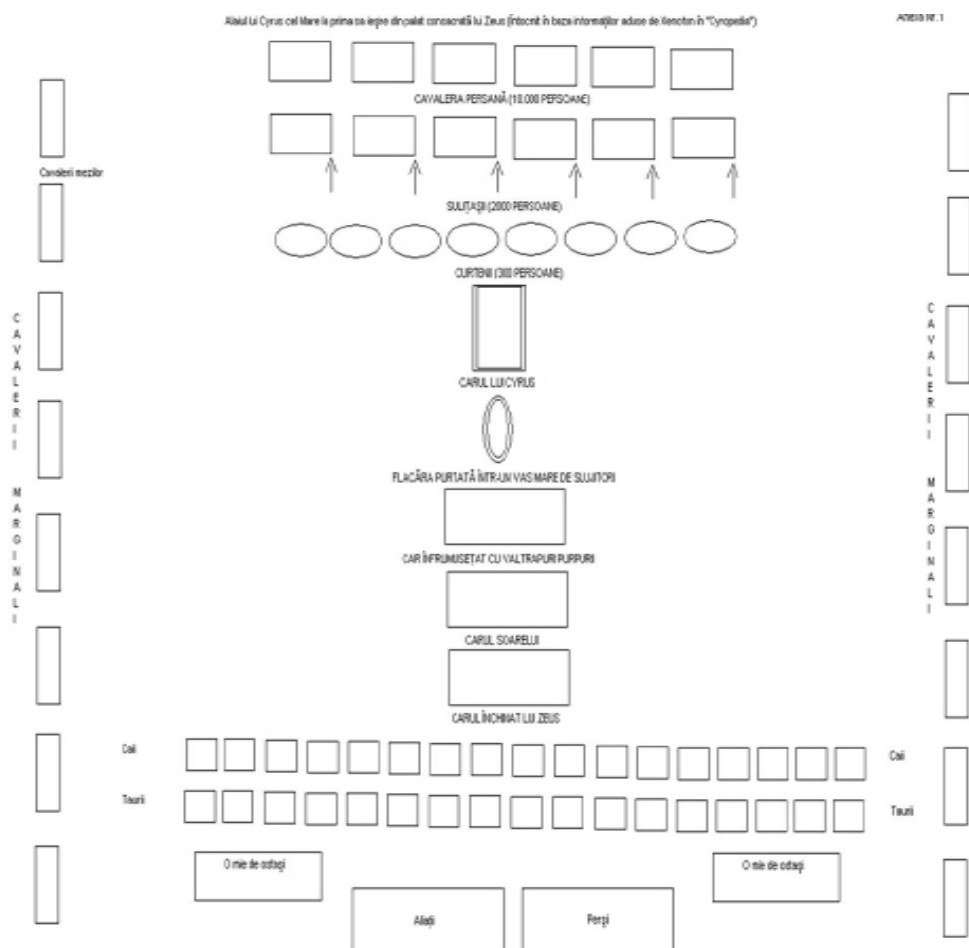
oficial la reședința regală. Într-o audiență solemnă, regele în tronul său, înconjurat de înalții demnitari, asculta raportul ambasadurului despre călătoria și misiunea sa, despre augustul său suveran etc. Apoi gazda îl purta prin palat cu mare pompă, îl ospăta la masă, îl ducea la vânătoare, îi dăruia vestimentație de onoare și îl petrecea conform ceremonialului.

În ceea ce privește alaiurile, regele se arăta în public numai cu prilejul rarelor ocazii ca cea a serbării echinocțiilor, înconjurat de preoți, curteni, ostașii gărzii personale și chiar de popor. Toată această pompă, toate aceste adunări de demnitari nu urmăreau alt scop decât să perpetueze măreția politică a regatului, atât în interior față de supușii săi, cât și în relațiile cu țările vecine.

Conform protocolului, în fruntea alaiului

regal se deplasa garda regală cu un număr de patru mii de militari, succedată de carul lui Cyrus și suita regală formată din 300 de curteni, 2 mii de sulițași, cavaleria persană cu 30 de mii de oameni și cea a aliaților. Cortegiul oficial îl încheiau carele de luptă.

Analizând acțiunea menționată, vom constata că normele de protocol și ceremonialul reflectă nu altceva decât locul de frunte pe care-l ocupa la acea vreme Cyrus în cadrul Imperiului Persan, precum și în relațiile cu alte state, datorită centralizării țării și administrării ei reușite. Protocolul constituie în acest context o reflectare a puterii politice persane, gravitând nemijlocit în jurul persoanei regelui, înalților demnitari și conducătorilor militari, administratorilor provinciilor imperiale, oștenilor simpli etc.

După domnia lui Darius I (522-486 î. Hr.), protocolul pierde din splendoarea sa odată cu ocuparea tronului persan de personalități mediocre care accelerează începutul declinului marelui imperiu.

Încercările ultimului suveran ahemenid, Darius al III-lea (336-331 î. Hr.), de redresare politică a statului suferă un total eșec. Imperiul Persan este cucerit de către Macedonia și pe ruinele lui vor lua naștere noile state eleniste, care se vor confunda cu vechile hotare persane.

Odată cu dezintegrarea Imperiului Persan (aprox. 330-250 î. Hr.) și apariția noilor formațiuni politice, protocolul continuă să fie folosit în statele part (250 î. Hr.-224 d. Hr.) și sasanid (224-651). Primul cunoaș-

te o deosebită ascensiune economică, militară și teritorială pe timpul lui Mitridate al II-lea (123-88 î. Hr.), când regatul part atinge apogeul, iar al doilea sub Șapur I (243-273), când statul sasanid cu o monarhie puternică, o aristocrație războinică și un cler fanatic devine pentru patru secole prima putere a Orientului și principalul adversar al Imperiului Roman, iar ulterior - și al celui Bizantin.

Cercetarea protocolului persan din perioadele istorice menționate merită a fi studiată în continuare prin investigații asidue care, cu certitudine, ar aduce noi detalii despre fastuosul protocol și ceremonial de la curțile regilor persani și urmașilor lor care i-au succedat.

BIBLIOGRAFIE

1. Xenofon, *Viața lui Cyrus cel Mare*, întemeietorul statului persan, Cluj, 1967, pp. 347-348.
2. Vladimir Lukonin, *Drevnii i ranne-srednekovii Iran*, Moskva, 1987, pp.122,123.
3. A. I. Kolesnikov, *Iran v naceale VII-go veka*. Palestinskii sbornik 22 (85), Leningrad, 1970, p. 3.
4. Vladimir Lukonin, *Kulitura Sasaidskogo Irana (III – V vv.)*, Moskva, 1969, p.188.
5. Ammianus Marcellinus, *History*, I-XIV.16, London, 1998, p. 231.
6. Clement Huart, *La Perse antique et la civilisation iranienne*, Paris, 1925, p. 33.
7. Pierre Briant *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*, Winona Lake, Indiana Eisenbrauns, 2002.
8. Vesta Sarkosh Curtis and Sarah Stewart *The idea of Iran, Birth of the Persian Empire*, I. B.Tauris, New-York, 2005.
9. A.T. Olmstead, *History of the Persian Empire*, University of Ghicago Press, 1959.
10. Christopher Tuplin, *Persian Responses: Political and Cultural Interaction within the Achaemenid Empire*, Classical Press of Wales, 2007.

Prezentat: 28 octombrie 2017.

E-mail: orestetarita@yahoo.com